

Lekce 13

Třetí deklinace – 2. část

V lekci 12 jsme se naučili 3. deklinaci. V této lekci se podíváme na některé skupiny slov, které vykazují několik obměn oproti standardnímu vzoru.

13.1 Podstatná jména s kmenem zakončeným na samohlásku

Existuje celá řada substantiv s kmenem zakončeným na -ι. Všechna jsou ženského rodu a často označují abstraktní podstatná jména (např. γνωσις – poznání, πιστις – víra). Nominativ mají na -ις a genitiv na -εως.

Podobně existuje několik substantiv s kmenem zakončeným na -ευ. Tato jsou maskulina a často označují „profesi/zaměstnání“ (např. βασιλευς – král, ιερευς – kněz). Nominativ mají na -ευς a genitiv na -εως.

např. „město“ je πολις, πολεως, ή, a „král“ je βασιλευς, βασιλεως, ό.

sg.	pl.
πολις	πολεις
πολεως	πολεων
πολει	πολεσιν
πολιν	πολεις

sg.	pl.
βασιλευς	βασιλεις
βασιλεως	βασιλεων
βασιλει	βασιλευσιν
βασιλεα	βασιλεις

Poznámky

- Tyto dva vzory jsou si velmi podobné – zvlášť v tom, že mají charakteristický gen. singuláru na -εως a nom. a ak. plurálu na -εις. Hlavní rozdíl mezi nimi je v ak. singuláru (-ιν, nebo -εα).
- Pokud uvažujete o -εως jako o -εος, pak koncovka -ος je to, co byste očekávali ve 3. deklinaci.
- Existuje další vzor pro slova, jejichž kmen je zakončen na -υ. Existuje však pouze jedno slovo z této skupiny, které je docela běžné, ιχθυς (ryba), a i to se vyskytuje pouze 20krát v Novém zákoně. Jeho zakončení jsou stejná jako u ἄστηρ kromě akuzativu singuláru: ιχθυς, ιχθυος, ιχθυι, ιχθυιν, ιχθυες, ιχθυων, ιχθυσιν, ιχθυας.

Nápověda

Nedělejte si moc starosti ohledně těchto podstatných jmen. Nejsou zvlášť obvyklé a většina z jejich tvarů je dost blízká zakončením buď 1. a 2., nebo 3. deklinace v příslušném pádě a čísle, abyste je byli schopni správně odhadnout!

Cvičení 13.1

Udělejte rozbor následujících slov

1. δυναμεις	3. ἀρχιερεων	5. πολεσιν
2. κρισιν	4. βασιλεα	6. γνωσις

Dejte slova do uvedeného tvaru

7. ιερεις, akuzativ plurálu	9. γραμματευσ, dativ plurálu
8. ἀναστασις, genitiv singuláru	10. πιστις, akuzativ singuláru

13.2. Stahování podstatných a přídavných jmen

Existuje skupina adjektiv a podstatných jmen středního rodu 3. deklinace, která mají kmeny zakončené na -ε. Podle očekávání toto slabé ε se spojuje s koncovkami, přičemž vznikají nepatrně odlišné tvary. Toto však nejsou nové koncovky, ale obvyklé koncovky 3. deklinace zakryté docela předvídatelnými staženími.

13.2.1 Podstatná jména

Všechna jsou středního rodu. Pamatujte na to, že jejich kmen končí na -ε, přestože toto není obvykle zobrazeno. Např. „národ“ je ἔθνος, ἔθνους, το (s kmenem ἔθνε).

		tvar	proces jeho vzniku	
sg.	N.	ἔθνος		
	G.	ἔθνους	ἔθνε + ος	ε + ο → ου
	D.	ἔθνει	ἔθνε + ι	
	A.	ἔθνος	Neutrum, tedy jako N.	
pl.	N.	ἔθνη	ἔθνε + α	ε + α → η
	G.	ἔθνων	ἔθνε + ων	ε + ω → ω
	D.	ἔθνεσιν	ἔθνε + σιν	
	A.	ἔθνη	Neutrum, tedy jako N.	

13.2.2 Adjektiva

Tato se skloňují velmi podobně jako ἔθνος. Např. „pravdivý“ je ἀληθης, ἀληθες, (G.) ἀληθους.

		mask./fem.		neut.	
sg.	N.	ἀληθης		ἀληθες	
	G.	ἀληθους	ε + ο → ου	ἀληθους	ε + ο → ου
	D.	ἀληθει		ἀληθει	
	A.	ἀληθη	ε + α → η	ἀληθες	
pl.	N.	ἀληθεις	ε + ε → ει	ἀληθη	ε + α → η
	G.	ἀληθων	ε + ω → ω	ἀληθων	ε + ω → ω
	D.	ἀληθεσιν		ἀληθεσιν	
	A.	ἀληθεις		ἀληθη	ε + α → η

Poznámka: Pouze A. pl. m./f. je nepatrně zvláštní v tom, že kopíruje N., když očekáváte stažení -εας.

Cvičení 13.2

Udělejte rozbor následujících slov

1. τελει	3. σκοτους	5. ὁρων
2. μελη	4. ασθενεις	6. ετος

Dejte slova do uvedeného tvaru

7. πληθος, akuzativ plurálu	9. σκευος, genitiv plurálu
8. ασθενης, dat. singuláru fem.	10. ἔθνος, dativ plurálu

Cvičení v půli

1. ὑπαγαγε εἰς τα ἔθνη.
2. ἐκείνω τῷ ἐτει ὁ βασιλευς ἀπεθανεν.
3. οἱ γραμματαις εἶπον κατα του Ἰησου.
4. ὁ Πετρος οὐ προσεχει τῷ ἀρχιερει.
5. οἱ ἀληθεις μαθηται εἰσιν ἐν τη πολει.
6. δια πιστεως ἐχομεν ἐλπιδα δοξης.
7. ἐχω μέρος της βασιλειας.
8. ὁ ζητων την ἀληθειαν και δυναμιν λαμβανει.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

13.3 πας (všechn, každý, celý)

πας definuje hybridní deklinaci, zvanou 3-1-3, protože v maskulinu a neutru sleduje 3. deklinaci, ale ve femininu 1. deklinaci. Uvažujte o πας jako o slově 3. deklinace, které chce mít odlišné koncovky feminina. Ve 3. deklinaci však nejsou samostatné koncovky feminina, tak si půjčuje jediné dostupné – koncovky 1. deklinace.

Abyste mohli skloňovat slovo jako $\pi\alpha\varsigma$, potřebujete poznat čtyři části informace:

1. nominativ singuláru maskulina
2. nominativ singuláru neutra
3. genitiv (nebo kmen) pro maskulina a neutra
4. nominativ singuláru feminina

Body 1-3 jsou tytéž, které potřebujete poznat pro jakékoli adjektivum 3. deklinace (protože neexistuje žádné pravidlo pro odvození nominativu singulárů z kmene).

Bod 4 je dostačující pro vytvoření celého feminina, protože v 1. a 2. deklinaci koncovky vyplývají přímo z nominativu.

Tak pro $\pi\alpha\varsigma$, když už jednou poznáme nominativ singulárů: $\pi\alpha\varsigma$, $\pi\alpha\sigma\alpha$, $\pi\alpha\nu$, a kmen 3. deklinace: $\pi\alpha\nu\tau$ -, můžeme odvodit zbytek deklinace.

		mask.	fem.	neut.
		3. dekl.	1. dekl. ¹	3. dekl.
sg.	N.	$\pi\alpha\varsigma$	$\pi\alpha\sigma\alpha$	$\pi\alpha\nu$
	G.	$\pi\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$	$\pi\alpha\sigma\eta\varsigma$	$\pi\alpha\nu\tau\omicron\varsigma$
	D.	$\pi\alpha\nu\tau\iota$	$\pi\alpha\sigma\eta$	$\pi\alpha\nu\tau\iota$
	A.	$\pi\alpha\nu\tau\alpha$	$\pi\alpha\sigma\alpha\nu$	$\pi\alpha\nu$
pl.	N.	$\pi\alpha\nu\tau\epsilon\varsigma$	$\pi\alpha\sigma\alpha\iota$	$\pi\alpha\nu\tau\alpha$
	G.	$\pi\alpha\nu\tau\omega\nu$	$\pi\alpha\sigma\omega\nu$	$\pi\alpha\nu\tau\omega\nu$
	D.	$\pi\alpha\sigma\iota\nu$	$\pi\alpha\sigma\alpha\iota\varsigma$	$\pi\alpha\sigma\iota\nu$
	A.	$\pi\alpha\nu\tau\alpha\varsigma$	$\pi\alpha\sigma\alpha\varsigma$	$\pi\alpha\nu\tau\alpha$

$\pi\alpha\varsigma$ je jediné běžné adjektivum, které sleduje tento vzor. Tento vzor je však důležitý, protože polovina participií v řečtině ho také sleduje. Až dosud jsme používali pouze participia v nominativu singuláru (část 7.4), ale v následující lekci je budeme muset používat v jakémkoli pádě, rodu nebo čísle.²

¹ Protože poslední hláska kmene slova $\pi\alpha\sigma\alpha$ je σ , sleduje vzor $\delta\omicron\zeta\alpha$.

²

Použití πας

πας může znamenat „všechn“, „každý“ nebo „celý“. Používá se stejně jako ostatní adjektiva.

- Sám o sobě; v tomto případě jeho rod prozrazuje, co je implikováno: maskulinum = člověk/muž; femininum = žena; neutrum = věc.
např. Jn 1,3: παντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο. – Všechny věci vznikly skrze něj.
Mk 6,50: παντες γαρ αὐτον ειδον. – Neboť všichni ho viděli.
- Může se vyskytovat s podstatným jménem bez členu.
např. Mt 7,17: παν δενδρον ἀγαθον καρπους καλους ποιει.
– Každý dobrý strom činí dobré plody.
- Může se vyskytovat s podstatným jménem s členem; v tomto případě obvykle stojí v pozici *predikátu* (tj. před určitým členem).
např. Mk 14,53: συνερχονται παντες οἱ ἀρχιερεις.
– Všichni velekněží se shromažďují.
- Může se vyskytovat s členem a participiem.
např. 1Jn 5,1: πας ὁ πιστευων ὅτι Ἰησους ἐστιν ὁ Χριστος.
– Každý, kdo věří, že Mesiáš je Ježíš.

Cvičení 13.3

Udělejte rozbor následujících slov

1. παντες	3. παντος	5. παν
2. πασαις	4. πασαν	6. παντι

Přeložte

7. παντες οἱ πατερες ἀπεθανον.
8. κηρυξω το εὐαγγελιον ἐν πασιν τοις ἔθνεσιν.
9. πας ἐθαυμασεν δια παντα ἃ ἐποιει.
10. ὁ σωτηρ παντων προσευχεται.

13.4 εἰς – jeden

Slovo εἰς se skloňuje v jistém smyslu podobně jako πας, nakolik jeho maskulinum a neutrum sledují 3. deklinaci a jeho femininum (které používá zcela odlišný kmen) 1. deklinaci. Je jasné, že neexistuje žádný plurál od „jednoho“.

	mask.	fem.	neut.
N.	εἰς	μία	έν
G.	ένος	μίας	ένος
D.	ένι	μῖα	ένι
A.	ένα	μῖαν	έν

Nápověda

Dávejte pozor na přídechy – έν (jedno) a έν (v); εἰς (jeden) a εἰς (do).

οὐδεις a μηδεις

οὐδεις a μηδεις znamenají „nikdo, nic“. οὐδεις se používá, když by se použilo οὐ (tj. věty v indikativu), a μηδεις se používá, když by se použilo μη (tj. v ostatních slovesných způsobech). Skloňují se jako εἰς s prefixem:

	mask.	fem.	neut.
N.	οὐδεις	οὐδεμία	οὐδεν
G.	οὐδενος	οὐδεμίας	οὐδενος
D.	οὐδενι	οὐδεμῖα	οὐδενι
A.	οὐδενά	οὐδεμίαν	οὐδεν

	mask.	fem.	neut.
N.	μηδεις	μηδεμία	μηδεν
G.	μηδενος	μηδεμίας	μηδενος
D.	μηδενι	μηδεμῖα	μηδενι
A.	μηδενά	μηδεμίαν	μηδεν

Poznámka:

Příklady

Mk 13,32: περι δε της ήμερας εκείνης ή της ώρας οὐδεις οἶδεν [νί] οὐδε οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανῳ οὐδε ὁ υἱος, εἰ μὴ ὁ πατήρ

- Ale o onom dni nebo hodině nikdo neví, ani andělé v nebi, ani Syn, ale pouze Otec.

Mk 14,60: Οὐκ ἀποκρινῇ οὐδεν;

- Neodpovíš nic?

Cvičení 13.4

Přeložte

1. οὐδεις ἐστιν ἄγαθος;	4. εἶπετε μηδεν μηδενι.
2. εἶδον μιαν πολιν.	5. εἶπεν ὅτι ἐστιν εἰς κυριος και μια ἐκκλησια.
3. οὐχ εὗρες οὐδεν;	6. ἔχω ἐν προβατον.

Slovíčka pro lekci 13

Podstatná jména středního rodu 3. deklinace s genitivu na -ους (skloňují se jako ἔθνος)

ἔθνος (162) – národ (pl. pohané)

ἔλεος (27) – milosrdenství

ἔτος (49) – rok

μελος (34) – úd, část těla

μερος (42) – část, podíl

ὥρος (63) – hora

πληθος (31) – množství, zástup, lid

σκευος (23) – nádoba, nářadí (pl. majetek)

σκοτος (31) – tma, temnota

τελος (40) – konec, cíl

Podstatná jména mužského rodu 3. deklinace s genitivu na -εως (jako βασιλευς)

ἀρχιερεως (122) – velekněz

βασιλευς (115) – král

γραμματεως (63) – znalec Zákona, zákoník

ιερεως (31) – kněz

Podstatná jména ženského rodu 3. deklinace s genitivem na -εως (jako πολις)

ἀναστασις (42) – vzkříšení, zmrtvýchvstání

γνωσις (29) – poznání

δυναμις (119) – sila, moc, zázrak

θλιψις (45) – soužení

κρισις (47) – soud

παρακλησις (29) – povzbuzení, útěchy

πιστις (243) – víra

πολις (162) – město

συνειδησις (30) – svědomí

ἀληθης (26) – pravý, pravdivý

ἀσθενης (26) – slabý, nemocný

πας (1243) – všechen, každý, celý

ἅπας (34) – všechen, každý

εἰς μια ἐν (345) – jeden

οὐδεις (234) – nikdo, nic

μηδεις (90) – nikdo, nic

Adjektiva 3. deklinace s genitivem na -

ους (jako ἀληθης)

Dvě slova mužského rodu 3. deklinace s nepravidelnými koncovkami:

Μωϋσης (80) – Mojžíš (Μωϋσης, Μωϋσεως, Μωϋσει nebo Μωϋση, Μωϋσην)

νους (24) – mysl, rozum (νους, νοος, νοι, νουν)

Pomocná slova

etnický, polymer, plethora, teleologie, basilika, gramatický, hieroglyf/hierarchie, gnostický, dynamit, krize, politika, panteismus.

Cvičení

A

1. ἔλεγον οὖν τῷ Πιλατῷ οἱ ἀρχιερεῖς τῶν Ἰουδαίων· Μη γράφε· Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, ἀλλ' ὅτι ἐκεῖνος εἶπεν, Βασιλεὺς εἰμι τῶν Ἰουδαίων.
2. ὁ δὲ Ἰησοὺς εἶπεν αὐτῷ· Τί με λεγεις ἀγαθόν; οὐδεις ἀγαθὸς εἰ μὴ εἰς ὁ θεός.
3. ἡ χάρις τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ θεοῦ καὶ ἡ κοινωνία [společství] τοῦ ἁγίου πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν.
4. μὴ καλεῖτε τίνα Παῖσι· εἰς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ διδάσκαλος [učitel], πάντες δε ὑμεῖς ἀδελφοὶ ἐστε.

5. και ὁ Πέτρος λέγει³ τῷ Ἰησοῦ· Ῥαββί, καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι, καὶ οἰκοδομησομεν τρεῖς σκηνας [tři stany] ὑμῖν, σοὶ μίαν, Μωϋσεὶ μίαν καὶ Ἡλίᾳ μίαν.
6. καὶ ἐσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν· οὕτως οὐκετι εἰσὶν δύο ἀλλὰ μία σὰρξ.
7. καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἐζήτουν ἀπεσθαι αὐτοῦ, ὅτι δύναμις παρ' αὐτοῦ ἐξηρχετο καὶ ἐθεραπευσεν πάντας.
8. καὶ ἐξηλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἦλθον εἰς τὴν πόλιν καὶ εὗρον καθὼς εἶπεν αὐτοῖς.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

B

1. καὶ ἐρχεται εἰς τῶν ἀρχισυναγωγῶν, ὀνόματι Ἰαῖρος, καὶ ἰδὼν αὐτὸν πίπτει πρὸς τοὺς πόδας αὐτοῦ.
2. ὁ νοὺς ἐν τῷ σκοτεῖ ἐργάζεται πονηρὰ τὴ συνειδησεὶ τὴ κακῇ.
3. τὸ δὲ πλῆθος ἐπὶ τῷ ὀρεῖ αἰτήσῃ τὴν παρακλήσιν ἀπὸ τοῦ κοσμοῦ.
4. ἐν ἔτος ὁ ἀρχιερεὺς ἦν ἀσθενής.
5. τίς δεξεται τὸ ἔλεος τοῦ βασιλεως; οὐδεις ἢ πάντες;
6. ἀπασιν μὲν ἡ γνῶσις τῆς ἀναστασεως, πολλῶν δὲ ὁ νοὺς ἐν σκοτεῖ.
7. ὁ νομὸς τοῦ Μωϋσεως λέγει περὶ τοῦ ἔλεους τοῦ ἀληθοῦς θεοῦ.
8. καὶ ἀπεστείλεν αὐτοὺς κηρυσσεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ καὶ θεραπεύειν πάντας τοὺς ἀσθενεῖς.
- 9.
- 10.
- 11.
- 12.

C